

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 50.

Lýsingaprisur fyri petittregul: 30 øyr. á forsiðuni, 20 øyr. á 3. og 4. síðu. Við størri lýsingum fæst avsláttur í prísnum.

Leygardagin 11. desember 1937.

Kostar kr. 1,50 fjórðingsárið + Porto. Blaðið verður bilagt á posthúsinum, brævasvarstøðum og skrivstovuni. Telf. 142.

11. árg.

Løgtingsins nýtslurættur til undirgrund Føroya.

Teir stóru partarnir á tingi ganga saman um príncippið, at hitt almenna skal eiga undirgrundina í Føroyum og lögtingið nýtslurættin og avgiftina.

Patursson krevur, at undirgrundin skal vera jarðaeigaranna, tó skal hitt almenna, sigur hann, hava regulerandi makt.

Føroya javnaðarflokkur legði, sum áður her í blaðnum greitt frá, umsókn inn á ting um, at lögtingið sakti ríkisstjórnina um at fáa nýtslurættin til Føroya undirgrund.

Longu við 1. viðgerð var stóru orðadráttur um málið. Tá kom fram, at jarðamannaflokkurin umboðaður av Jóannes Patursson vildi við øllum listum og leikum verja og berjast fyri, at jarðaeigarin kom at eiga undirgrund Føroya. Samfelagið skuldi sita við øngum.

Málið fór í nevnd og er aftur komið úr nevnd, ið hevur býtt seg í tvíningar, ein stóran meirluta og ein lítlan minniluta.

Meirlutin gongur inn fyri tí av javnaðarmonnum knæsetta príncippi, at hitt almenna, alt fólk, og ikki einstakir jarðaeigarar eiga nýtslurættin til undirgrundina. Minnilutin, bóndin í Kirkjubø, heldur fast við óðalsmannapríncippi: jarðaeigarin skal eiga undirgrundina. Tó er hann glíðin so langt, at hann viðgongur, at hitt almenna má eiga ein makt-javnara, ein regulator yvir fyri jarðaeigarinum.

Tað forvitnisliga í málinum er, at størsti parturin av tí europeiska meginlandinum knæsetur ta grundhugsan, at hitt almenna, landið, eiga nýtslurættin — ógvastaðni eisini ognarrættin til undirgrundina.

Henda grundhugsan býttist í trí príncippi:

1) Koncessjónarpríncippið: Ríkisstýrið hevur fullan og óskerdan rætt yvir undirgrundini. Einstök felagella einstakir menn kunna fáa koncessjón, einarett til at útvinna rævnini úr vissum þórtum av landinum.

Hetta príncippið er særliga útviðlað í Frakland, Hálendi og Belgíu. Í mongum londum er

undirgrundar-fjallavirkisinskipanin gjørdar eftir fyrmynd frá hesum londum.

2) Mutungspríncippið, sum gevur einumhvørjum, ið sokir, rætt til at vinna úr undirgrundini eftir teim reglum og undir teim treytum, sum eru settar av lóg-gávuni.

Hetta príncippið ræður særliga í teim týsku statunum, í Spania og Norðanlondum.

Í Noreg hevur t. d. ein maður, aftaná at hava verið hjá »Berg-embedsmanden» eftir einum leitingarsæði, rætt til at fara inn á jørdina hjá einum øðrum at leita eftir miniralum — hann skal tó sjálvandi gjalda fyri jarðspell. Finnur hann minirallir, sigur hann »Landsmanden» frá og varskógvar grundeigararnum. Høvir hann hug at útvinna rævnini, hann hevur funnið, eiga hann innan 18 mánaðar aftaná, hann hevur sagt frá fínningini, skrivliga at biðja »Bergmesteren» um virkis-loyvi. »Bergmesteren» skrivur honum so »mutungsbrævið», loyvi til at arbeiða. Jarðaeigarin hevur rætt til at luttaka við 1/10 í driftini, tó skal hann innan 6 mánaðar siga frá um hann er sinnaður at luttaka. Jarðaeigarin hevur skyldu til, um hann luttekur, at bera sín part av driftini frá byrjanini. Ymsar reglur eru settar fyri tóku av grundstykki-um o. t. Luttekur jarðaeigarin ikki í driftini, fær hann 1 % av nettoáðgðanum. Hetta eru hørd kor fyri jarðaeigarin, um hann heldur seg eiga rættin til undirgrundina. Men í Preusen og øðrum týskum statum eru korini enn og verri. Við nazismuni misti jarðaeigarin hina sfóstu teyguna í undirgrundini, ið við rubb og stubb er lögð undir statin.

3) Aceesjónarpríncippið, ið tilkennur eigarunum allan rættin

til undirgrundina. Hetta príncippið ræður í Englandi og í U. S. A. Tó er í hesum londum í teim seinastu árunum gingið inn á somu leið sum í meginlandinum í Europa viðvíkjandi øllum miniralum, sum higartil ikki eru áttvunin. Statutin eiga hesi ráevni.

Lögtingið hevur sum sagt við undantak av Jóannes bónda Paturssyni — vinnuflokkurin hevur hongt seg uppi hann — tikið undir við javnaðarmonnum í, at hitt almenna í øllum tilfellosum skal eiga nýtslurættin til undirgrundina.

Eitt felagsuppskot frá øllum teim stórum flokkunum kann í hesum stóra máli hava útlit fyri at vinna sómur hjá ríkisstýrinum, meðan eitt uppskot, sum bara ein slakur meirluti er fyri, og sum ein stóru flokkur mælir imóti, eiga lítillar vónir um at vinna frama.

Fyri at fáa eitt positivt úrslit, ið gevur Føroya lögtingi ráevni-avgiftina og avgerandi makt yvir nýtsluni av undirgrundini lótu javnaðarmenn falla kravið um lögtingsins einaavgerðarrætt og gingu við einum uppskoti, ið allir teir stóru flokkarnir kundu samlast um, sjálvstýrismenn »subsidierte» og sambandsmenn »principalte».

Hetta uppskotið ljóðar soleiðis:

»Lagtinget indstiller til Statsministeriet, at det ved Lovændring eller administrativt foranstaltet,

at der foretages i Forbindelse og Fortsættelse af tidligere Undersøgelser en rationel Efterforskning af Raastoffer i Færøernes Undergrund,

at man fra offentlig Side fortsat sikrer og støtter den Kulbrydning og Lerbrydning, som er påbegyndt paa Sudero, saaledes at der kan skaffes mest muligt Arbejde, og Øerne forsynes med billige færøske Kul,

at der i videst muligt Omfang kan iværksættes Arbejde paa andre Øer med Udvinning af Raastoffer, herunder at Virksomheden i Kvivig kan opretholdes og gennemføres paa rationel Maade med størst muligt Udbytte for Færøerne og Beboerne,

at Statsministeriet ikke meddeler nogen Concession uden i Henhold til Lagtingets Indstilling,

at de Afgifter, som skal svares ved Meddelelse af fremtidige Koncessioner, tilfalder Lagtinget, der efter Forhandling med Grundejerne skal være berettiget til at yde disse et Vederlag paa indtil 10 % af disse Afgifter.»

„Dimmalætting“, undirvisingarmálið og lærararnir.

»Dimmalætting» hevur í sínum blaðlívi altíð havt ein ljótan og ónærsligan atburð við álopum á menn og átalun á virki teirra. Og av tí, at hon hevur sett sín álop og atfinningar í ein slíkan hykleriskan form, so er hon burtur úr hinum blóðnum komið út í orð sum ein verndari av góðum dygdum, fornum siðskapi og guðsrøkt, er vorðin eitt prestablað og eitt »organe» fyri teimum, ið vilja eittast at bera síðiligt merki høgt og halda samvitsku sína reina.

Nú í seinastuni, nú sakin um undirvisingarmálið var afturbeint frá undirvisingarmínisteríinum og blóð her í Føroyum lóku til orða um hesi viðurskipti, hevur hon arm í arm við hinum kenda politikarunum, pedagoginum D. Danielsen nýtt høvið og loypur á lærararnar í Føroyum — væl at merkja teir sonevndu »nationals» ella føroyskinnar — og leggur teir undir tað vanliga: at teir vanrøkja sín gerning, svíkja tað ríki, teir skulu tæna og fáa sítt lívsupphald frá, og leggja ongan dent uppá at geva børnunum dyggan kunneleika í ríkisálinum, þúrt og bert av hatri til danskt mál og alt tað, ið danskt er . . .

Og von við vápnid: at rópa um ókonomiska framtíð fyri fólkinum, hesir, sum vilja byrgja fyri, at menn og kvinnur suður í Danmark kunnu skapa sær eitt gott peningagevandi lívsstarv, breyðið, sum menniskjan allar dagar hevur suffað um, flytur hon fram søgu ella ævintýr um ein føroyskan stýrsmann, sum sjálvsagt er breyðleysur í hesum breyðleysa og framtíðarbara landi, og so roynir at skapa sær lívsveg sum officerur á donskum farmaskipi, men verður upp- afturkoyrdur, tí hann dugir ikki danskt. Stýrsmannsskúlin her í Føroyum verður umborin, maðurin er fagliga duguligur, konur í sínum skipsstarvi, og hevur havt danskan mann sum lærara í donskum (!) so har liggur eingin skyld, nei, men fólkaskúlin her á landi, hann er tað, hesin sjómannskóni dygdarmaður hevur at takka fyri, at hann ikki skilir ella ikki dugir at gera seg skiljandi umborð á hesum danska skipi. Sagan er »pussig», líka so »pussig» sum handa klassiska sagan, pedagogurin D. D. sigur frá um mannin við »Sydvesten»; og

hevði hetta alt samalt beinanvegin verið láturligt eins og handa prógvandi greinarúgván frá D. Danielsen, var tað ikki so, at einki meir enn slíkt nærir um illtankan og illkennan hjá foreldrum, sum enn á dagum einki føroyskt tola og fegin vildu, at einki føroyskt orð var talað ella lisið innanfyri skúlagótt í Føroyum. . . .

Og so afturat brigdar stjórnini fyri lærarafelagnum einki annað at leggja í, uttan at tryggja lærarafólkini peningaliga, krevja stórar lonir og ikki brýggja seg um, hvat gagnligt børnini læra, men bara hava tey sum royndar-ávirkir fyri sínum »nationale særheder». —

Hetta skal so vera virki hjá blóðunum her í okkara landi: at illkenna og sáa meir øvund og hat móti lærarafólkunum í Føroyum, afturfyri at ikki øll hava somu áskodan á skúla-spurningar, sum »Dimmalætting» og hennara sveinar. Økja um illskap móti monnum og kvinnum, sum eftir fórmuna og oftast undir vánavíðurskiptum royna at ala slektina og geva ungdominum tann kunneleika og ta venjan, sum krevst fyri at vera for at kappast á hesum arbeiðs-plássi, livið er, og bera fram fyri hann eina siðmenning, sum kundid skapað eitt aðalsbórið samfelag.

Tykjast kann, at blóð okkara og serliga »Dimmalætting» sum »oyggjanna mest lisna blað» skuldu havt annað at bórðreitt við enn slíkt álopstilfar.

Verið heldur ein upplýsandi og semjuberandi stuðul í landi okkara og ikki altíð og stund lopið á egnar landsmenn og sátt klandur millum manna og skapt øll evni og øll mál um til stríðsevni.

Lærari.

Kommununnar fíggarstandur 1937.

Lán og onnur skuld kommunnanna:

	kr.
Í sparikassanum	491.480
Onnur lán	1.672.000
Ymisk skuld	216.000
Skuld til amtsgrunuin	154.000
Skuld til sjúkrakassar	268.000
Skuld til fátækakassan	38.000
	2.839.580
Eftirstoða pr. 1/1 1937:	1.009.625
Ógoldin renta:	8.210

Hetta er ein dapur mynd av fíggarstandinum í okkara kommunum.